Tusæ – både en by, et sogn og et herred

Tuse: Det siges, at historien om Jeppe på Bjerget udspiller sig i området lige oven for Elverdamsbakken i nærheden af Vester Såby. Der har man jo også "Skoemagerkroen". Men det kunne vel sådan set lige så godt være ved Tuse, at Jeppe kæmpede sig gennem tilværelsen. Den tanke har jeg haft i mange år – også inden der var nogen, der fandt på at lave forestillingen "Jeppe på Løvenborg Slot". Det hænger sammen med, at man på gamle landkort kan se, at man engang kaldte byen for Tudse. I endnu ældre tid hed den Tusæ, og man kan jo sagtens forestille sig den arme Jeppe stæsende efter en pægl brændevin med både Nille og Jacob Skoemager i hælene lige dér, ikke sandt? Tuse er navnet på både en by og et sogn og et herred.

Ved indkørslen til byen kommer man forbi byporte med store, runde skilte med tre tudser og teksten "Thudse Herretseil".

Motivet er fra et herredsfoged-segl fra 1500-tallet, fortæller Mogens Nielsen, der er formand for Lokalhistorisk Forening for Butterup og Tuse. Skiltene blev sat op tidligere denne sommer.

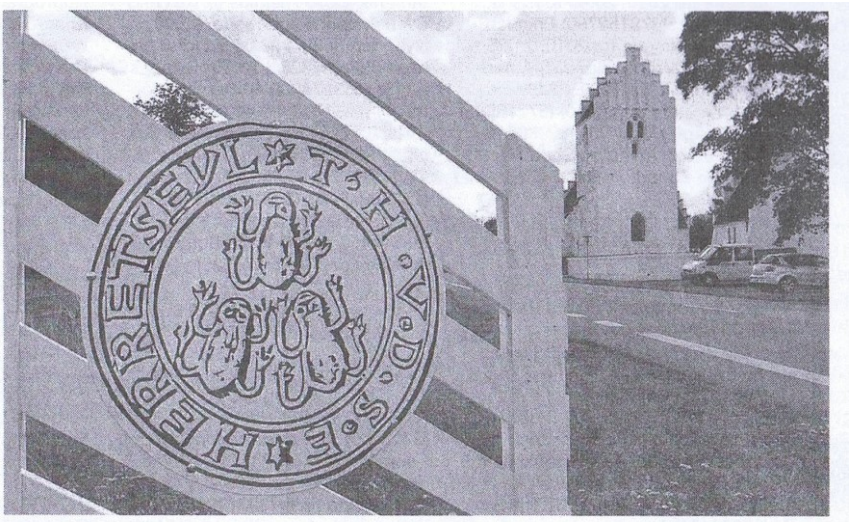

Moderne byport med historie: Tre tudser i Thudse Herretseil fra 1500-tallet.
Foto: Jørgen Juul

At tudserne har noget at gøre med byens navn er næppe sandsynligt, mener Bo Nissen Knudsen, der er projektmedarbejder på Nordisk Forskningsinstituts afdeling for navneforskning.

Sandsynligvis er byens navn sekundært i forhold til næssets, mener han. Først havde man Tuse Næs, siden kom Tuse. I begge tilfælde har det formentlig noget at gøre med det gamle ord "tut", der er et fremspring i landskabet. At man i middelalderen har efterrationaliseret og ment, at dyret tudse måtte have noget med sagen at gøre og satte nogle tudser i herreds-seglet er til gengæld meget sandsynligt.

Herrederne – og altså også Tuse Herred – var tidligere selvstændige retsområder med eget herredsting. Første gang, betegnelsen herred optræder, er i et brev fra Knud den Hellige i 1085. Som enhed er herrederne nu stærkt på tilbagetog.

Det tidligste, man har på skrift om området, er fra 1231, da Tuzæheret blev omtalt. Det var et halvt hundrede år senere blevet til Tusæ Heret.

Hvad der taler for, at Jeppe formentlig kunne have befundet sig godt her, er, at der i området er et sted, der kaldes Bjergene eller Tuse Bjerg. Det er i virkeligheden en gruppe små sandbanker, der bryder morænefladen.

Den højeste af bjergtoppene rager 39 meter op.

Ovenstående artikel, som er skrevet af journalist Jørgen Juul, stod at læse i NORDVESTNYT den 16. juli 2012. Forfatteren har velvilligt stillet artiklen til rådighed for Lokalhistorisk forening for Butterup og Tuse sogne.